

# Barndom i krigets skugga

– röster om att växa upp på flykt



**Rädda Barnen**

# Hur barn påverkas av flykt

Den här rapporten handlar om barn som växer upp på flykt. Här berättar barnen om de svårigheter de dagligen upplever och känslorna det skapar. För barn som är utsatta för den här typen av påfrestningar har två saker blivit allt tydligare i forskningen under senare år:

Det ena är att svåra händelser i barndomen såsom våld, övergrepp, försummelse, smärtsamma förluster, brist på stimulans med mera sätter spår - barn lider inte bara i stunden utan att hela deras utveckling kan påverkas. De riskerar att bära med sig effekterna av påfrestningarna genom livet. Som grupp kommer barnen att i vuxen ålder ha sämre psykisk och fysisk hälsa, lägre grad av anknytning till arbetsmarknaden och fler sociala problem jämfört med jämnåriga som inte drabbats.

Det här beror förmodligen på att hjärnan förändras av utsatthet och svår stress. Ett exempel kan göras utifrån barn som regelbundet utsätts för våld. En direkt konsekvens av att bli slagen är oro och rädsla. Kroppens alarmsystem går på högvarv, vilket kan leda till att barnet får svårt att koncentrera sig. Det i sin tur går ut över skolarbetet vilket påverkar betygen. Över åren innebär det svårigheter med att ta sig in på en bra utbildning. Som vuxen kommer det slagna barnet alltså ha det betydligt tuffare än sina jämnåriga att klara konkurrensen på arbetsmarknaden, vilket i sin tur ökar risken för en mängd andra problem.

Barn som upplever krig och konflikt och tvingas fly är en särskilt utsatt grupp. Som den här rapporten visar är dessa barn utsatta för en mängd olika risker som alla var för sig kan ha mycket långtgående effekter. För det enskilda barnet här och nu kan det innebära ett enormt lidande och känslor av rädsla, oro, sorg och upplevelser av hopplöshet. Barn på flykt hindras från att leka tryggt, gå i skolan och få den stimulans de behöver för att utvecklas optimalt och få kunskaper och färdigheter viktiga för att ta sig an vuxenlivet. De långsiktiga konsekvenserna riskerar att bli mycket allvarliga om barnen inte får den hjälp de behöver.

Den andra lärdomen forskningen ger oss är att hjärnan är plastisk. Det vill säga att hjärnan kan förändras och har potential till återhämtning om den får rätt stöd. Påverkan av svåra erfarenheter tidigt i livet alltså kan motverkas. Studier visar hur vi med relativt enkla insatser kan göra stor skillnad för barns liv och utveckling på både kort och lång sikt – det handlar om att öka upplevelsen av trygghet, öka graden av socialt stöd, ge möjlighet till stimulans och lärande och tillgång till medicinsk och psykologisk behandling. Bra insatser kan göra stor skillnad för barn ju tidigare de sätts in.

”

Många av barnen som nu kommer till Sverige har liknande erfarenheter som de vi kan läsa om i den här rapporten. Vi vet att det finns mycket vi kan göra för att stärka dem. Vi vet också vad priset kan bli för barnen om de inte får den hjälp de behöver. Det har vi inte råd med.

JANNES GRUDIN, PSYKOLOG, RÄDDA BARNEN



# 52%

av flyktingarna är barn.<sup>1</sup>

# 700 000

barn från Syrien som lever i grannländer går inte i skolan.<sup>2</sup>

# 3%

av det humanitära biståndet går till barns trygghet och skydd.<sup>3</sup>

# 1 av 4

barn i Syrien riskerar att drabbas av psykisk sjukdom.<sup>4</sup>



1. [http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/RSYR-cf-12\\_RegionalDashboardExternal62\\_February2016.pdf](http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/RSYR-cf-12_RegionalDashboardExternal62_February2016.pdf)

2. UNICEF Report August 2015 [http://www.unicef.org/mena/Education\\_Under\\_Fire.pdf](http://www.unicef.org/mena/Education_Under_Fire.pdf)

3. <https://www.warchild.org.uk/campaigns>

4. Humanitarian Needs Overview 2016, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs.

SYRIEN  
**6,6 miljoner**

INTERNFLYKTINGAR

TURKIET  
**2,7 miljoner**

FLYKTINGAR

IRAK  
**3,3 miljoner**

INTERNFLYKTINGAR

LIBANON  
**1,1 miljoner**

FLYKTINGAR

IRAK  
**245 000**  
FLYKTINGAR

EGYPTEN  
**118 000**  
FLYKTINGAR

JORDANIEN  
**638 000**

FLYKTINGAR

# Om den här rapporten

Kriget i Syrien har skördat hundratusentals dödsoffer, många av dem barn. Över 6,6 miljoner har tvingats lämna sina hem och är flyktingar inne i Syrien i områden som är svåra att nå eller under belägring. Miljoner syrier har tvingats lämna landet för att söka ett tryggare liv på andra platser, de allra flesta lever i dag i grannländerna. Även i Irak rasar en väpnad konflikt som destabiliserat stora delar av landet och komplicerat konflikten i Syrien ytterligare.

Kriget har gett upphov till en av de största flyktingkriserna i modern tid. I början av 2016 var 4,72 miljoner syriska flyktingar registrerade hos UNCHR. Över 2,4 miljoner, eller 52 %, av de syriska flyktingarna är barn under 18 år. I Irak har 3,3 miljoner irakier tvingat lämna sina hem och är flyktingar i sitt eget land.

Rädda Barnen har arbetat i regionen under årtionden. Vi har hjälpt familjer och barn inne i Syrien och i grannländerna sedan konflikten startade 2011. Fram till februari 2016 har Rädda Barnen hjälpt nästan 2,5 miljoner barn i Syrien, Libanon, Jordanien, Irak, Egypten och Turkiet med olika insatser som utbildning, psykosocialt stöd och livsmedel. Behoven fortsätter att öka.

## Hur barnen påverkas

Förutom risken att drabbas av våld kan familjer inne i Syrien och i närområdena ofta inte tillgodose sina mest grundläggande behov som mat, husrum och sjukvård. Utöver detta kommer brist på tillgång till utbildning, förlust av vänner och familjemedlemmar och akut stress efter långa perioder på flykt med skadlig påverkan på barns utveckling och välbefinnande som följd.

Varje dag nås vi av skakande nyheter från krigets Syrien och konflikten i Irak, men vad som ofta saknas är barnens röster och deras perspektiv. För den här foldern har vi pratat med över 200 barn, dels barn som flytt från Syrien till Libanon, dels barn som flytt inom Irak och som nu lever i landets norra delar, i Irakiska Kurdistan. Barnen delar med sig av sina erfarenheter och berättelser om vad det innebär att växa upp på flykt. Genom barnens röster försöker vi ge en glimt av de umbäranden som flyktingarna och de fördrivna familjerna går igenom. Även föräldrar och personal från Rädda Barnen i området har intervjuats.

De yngsta barnen, mellan 6 och 8 år, har delat med sig av sitt dagliga liv via teckningar eller dockteatrar. Barn i åldrarna 9 till 11 år ritade figurer i naturlig storlek av ett barn där de kunde skriva eller rita för att ange vad som gör dem glada eller ledsna. Ungdomar i åldrarna 11 till 13 år skapade problemaffischer där de kunde uttrycka sina bekymmer, frustrationer och utmaningar. De äldsta ungdomarna delade med sig av sina upplevelser via kreativa uttryckssätt som "jag är, jag kan, jag kommer att", en reflektion över egna styrkor och ambitioner. Efter de kreativa aktiviteterna diskuterade alla barn om vad eller vilka som ger dem stöd och förde fram sånt som de ville att vi skulle föra vidare.

Alla barn och föräldrar vi intervjuat har fått fingerade namn. Citat där ett namn anges är från personen på bilden, de andra är inte det.

”

Vad som skulle göra mig lycklig? När jag hör att kriget är slut i Syrien.

FLICKA, FLYKTING I LIBANON



# Barns behov av trygghet och skydd

Barnen vi har pratat med bär på egna historier, men många av dem vittnar också om gemensamma erfarenheter – de pratar om fattigdom, om risken att utsättas för våld, separation från familj och vänner, begränsade möjligheter att gå i skolan samt om risken att bli bortgift eller rekryterade till väpnade grupper.

Att uppleva en väpnad konflikt och att tvingas fly från sitt hem kan ha allvarliga effekter på barns mentala hälsa och psykosociala välbefinnande. Lika, eller än allvarligare följder kan de sekundära effekterna ha, alltså den dagliga stress som uppstår på grund av dåliga boendeförhållanden, undernäring, brist på sjukvård, skolgång och andra utvecklingsmöjligheter som påverkar barns liv mycket negativt, också på lång sikt.

## Barn som blivit vittnen till väpnad konflikt och våld

Många, men inte alla, av de barn som flytt kriget i Syrien har varit direkta offer för, eller vittnen till, väpnat våld av olika slag. Barn mellan 8 till 13 år beskrev sina upplevelser genom teckningar där de målade flygplan, bomber, soldater, pansarvagnar och skadade kroppar. De beskrev också “dödsfall inom familjen”, “jag såg kroppar” eller “doften av gas” som exempel på saker som gör dem ledsna.

Även barn som inte har varit direkt utsatta för krigshandlingar tecknade smärtsamma bilder av väpnad konflikt. Rädda Barnens personal i ett flyktingläger i irakiska Kurdistan förklarade att de pojkar som ritade teckningarna förmodligen inte hade sett sådant själva men att de matas med blodiga bilder från kriget på tv och i rekryteringsmaterial som glorifierar de olika milisgrupperna som slåss i området. Syriska mammor i Tripoli, Libanon, uttryckte oro över allt det våld som visas på tv och i andra lokala medier, något deras barn inte såg när de var kvar i Syrien. Föräldrar som deltog i studien berättar att barnens ständiga exponering för våld är en orsak till deras ökade aggressivitet.



Att fly från Syrien behöver inte betyda att man är i säkerhet. Delar av Tripoli i Libanon där vi pratade med barn hade nyligen förvandlats till krigszoner. Syriska och palestinska flyktingar, tillsammans med libanesiska barn, har hamnat i skottlinjen för, och till och med själva deltagit i, stridigheter som blossat upp i staden mellan olika militanta grupper. För barn som försöker komma över minnen av krig i hemregionen riskerar sådana upplevelser att ytterligare försämra deras möjligheter att återhämta sig.

Barn som har förlorat sina föräldrar, syskon eller andra familjemedlemmar i striderna uttryckte detta med teckningar som visar gråtande barn eller ord som ger uttryck för smärta och en önskan om att allt ska återgå till hur det var förr. På en av Rädda Barnens barnvänliga platser i ett flyktingläger i irakiska Kurdistan uppger personal att de flesta av barnen har sett strider och hur familjemedlemmar dödas. De uppskattar att cirka 10 procent av barnen de möter i den barnvänliga platsen har förlorat minst en av föräldrarna.

## **Splittrade familjer**

Att fördrivas från sitt hem utgör en mängd risker för barn och deras familjer. En risk är att familjer splittras när de flyr undan attacker och att barn och föräldrar tappar bort varandra i det kaos som uppstår. Rädda Barnens personal beskriver också att familjer separerats genom medvetna val – bristen på säkerhet och den svåra ekonomiska situationen gör att familjer skickar iväg sina barn i tron att det är för barnens bästa. Rädda Barnens personal i irakiska Kurdistan förklarar att många av de tonårspojkar som kommit ensamma från Syrien har skickats iväg av sina föräldrar för att undgå att bli rekryterade av beväpnade grupper. Vissa av pojkarna berättar att de var tvungna att fly till Irak för att försörja sig själva och för att skicka tillbaka pengar till sina familjer i Syrien.

Många av barnen berättar om den stora sorg det innebär att separeras från sin familj, men också smärtan att inte längre kunna

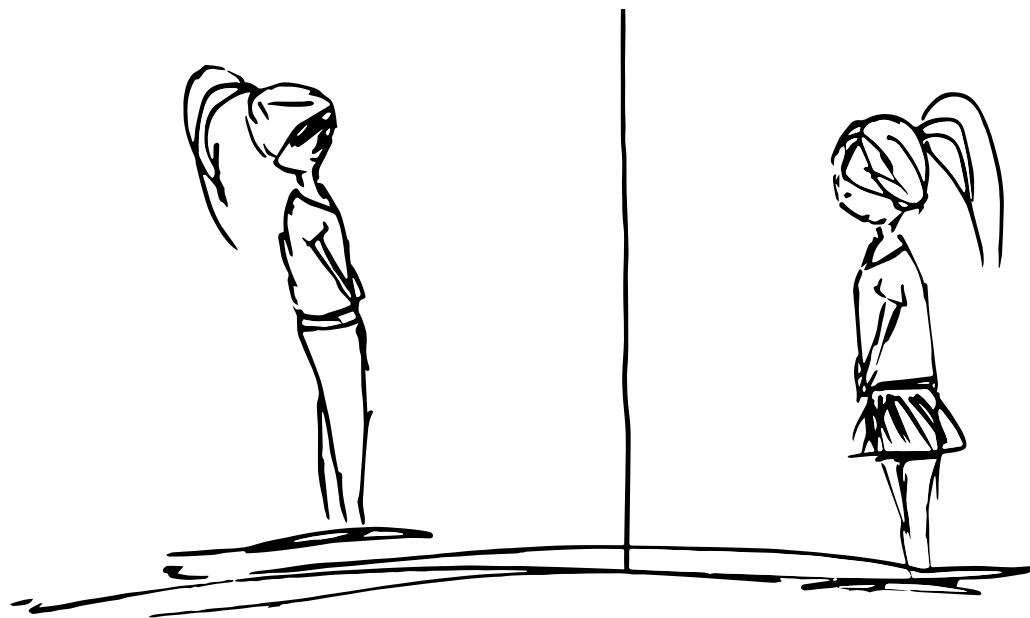
vara med sina vänner, vilket särskilt tonåringarna som intervjuats pratar om. En av de saker som bekymrar syriska flyktingflickor, i åldrarna 13 till 17 år i irakiska Kurdistan, mest är den ensamhet de känner när de inte längre kan vara med sina bästa vänner. Vissa av flickorna har skapat ungdomsgrupper där de delar med sig av sina erfarenheter och de berättar hur grupperna gett dem en ökad självkänsla och ny mening med livet. Flickorna berättar också att det är svårt att få något stöd från sin omgivning för att kunna komma igång med sina aktiviteter.

## **Fattigdom skapar stress**

Det som barnen framför allt oroar sig för, och även deras föräldrar eller vårdnadshavare, är den bräckliga ekonomiska situation som deras familjer befinner sig i som en följd av flykten. Till och med de yngsta barnen uttrycker oro för att deras pappor inte arbetar, för att deras familj inte har nog med pengar för att betala hyra eller för att täcka familjens behov i tältläger eller i de informella boenden som växt fram. Den konstanta oron över att inte kunna ha råd att tillgodose familjens mest grundläggande behov är något alla vittnar om.

Stressen i barnens dagliga liv lyser starkt igenom i deras teckningar och skrivna berättelser. Även de allra minsta syriska barnen som intervjuats i Tripoli, Libanon, uttrycker frustrationer över att inte ha samma saker som libanesiska barn har. Fattigdomen gör att de känner sig annorlunda och utanför. Barnen berättar hur de saknar de där små sakerna i livet, som en glass, eller en liten present från sin pappa. Lite äldre barn pratar specifikt om hur mycket, eller hur lite, deras pappor tjänar, hur mycket deras föräldrar betalar i hyra och hur det inte finns pengar för att täcka medicinska behov eller för utbildning. Stress i hushållet anses vara orsaken till att många vuxna får svårt att hantera sin situation, hamnar i alkoholmissbruk eller börjar utöva våld mot familjemedlemmar.

De ekonomiska svårigheterna leder också till andra risker för barnens trygghet och välbefinnande. De senaste åren har en kraftig ökning av tidiga äktenskap och barnarbete skett, som en konsekvens av familjernas försämrade ekonomiska situation. Personalen varnar för att de barn som är mest utsatta och löper störst risk att tvingas till skadligt barnarbete och/eller att giftas bort i tidig ålder är de som är svårast att nå med olika typer av insatser. En anledning är den begränsade finansiering av specialinriktade aktiviteter som finns för att möta dessa barns behov.



”

När jag hade problem gick jag till en av mina vänner. Vi var alltid tillsammans i Syrien men livets omständigheter har gjort att vi hamnat långt ifrån varandra.

Så nu när jag har problem så är jag så ensam. Hon hjälpte mig väldigt mycket.

Men jag var tvungen att göra något. Jag vände mig till min Gud. Jag har berättat allt för Honom. Genom att göra detta känner jag en sådan enorm lättnad.

15-ÅRIG FLICKA FÖRKLARAR SIN TECKNING AV TVÅ FLICKOR  
MED EN MUR MELLAN DEM, IRAK

## Flykt leder till allt fler barnäktenskap

Personal i Tripoli, Libanon, beskriver de allt tidigare äktenskapen bland syriska flyktingfamiljer som en oroande trend som ökar år för år. Anledningen till att många syriska flyktingfamiljer väljer att gifta bort framför allt unga döttrar är flera. Den ekonomiska situationen gör att en del föräldrar känner sig tvingade att gifta bort sina döttrar eftersom de känner att de inte längre har råd att försörja dem. Samtidigt är risken för sexuellt och könsrelaterat våld så stor att föräldrarna, och i synnerhet papporna, säger att de gifter bort sina döttrar för att skydda dem från andra män i lägren eller från de närliggande städerna och byarna.

Problemet är inte specifikt för flyktingfamiljer i Libanon utan finns i samtliga länder i regionen som tagit emot syriska flyktingar. Ett exempel är flyktinglägret Za'atari i Jordanien. Rädda Barnen har sett hur de tidiga äktenskapen mer än fördubblats sedan flyktingströmmen började öka: från 12 procent av registrerade äktenskap med flickor under 18 år under 2011 till 25 procent under 2013. UNICEF uppskattar att siffran var 32 procent under början av 2014.

En viktig del av Rädda Barnens arbete är att förebygga barnäktenskap och att informera föräldrar om vilka risker det innebär för barnen. Vi arbetar också med att involvera flickor som blivit bortgifta i olika aktiviteter där de lär sig om sina rättigheter.

## Diskriminering av flyktingar

Ett annat tema som i princip alla vi talat med vittnar om är känslan av att som flykting bli diskriminerad. Barn som kommit som flyktingar berättar hur de känner sig mindre värda än andra och de, liksom deras föräldrar, blir ständigt utsatta för verbala och fysiska trakasserier. En syrisk mamma i Tripoli berättar: "när vi försökte hitta ett boende valde vi en plats där det bor andra syrier. De libanesiska pojkarna ropar vulgära ord till mina söner. Jag har två söner. Om en libanesisk pojke slår en av dem kan vi inte göra någonting."

En nioårig pojke som flytt Syrien till Libanon berättar om trakasserier från jämnåriga libanesiska pojkar "De andra barnen pratar med mig på ett dåligt sätt och använder fula ord. Ibland fångar de mig, men ibland springer jag iväg. När jag inte lyckas komma undan slår de mig. Jag vet verkligen inte vad jag ska göra".



”

Jag säger till mina barn att även om ni inte gillar den mat jag lagar här, eller bara äter bröd och olivolja, så är det bättre att leva så här än att vara på ständig flykt från by till by.

Vi har själva upplevt det, vi sov under träden med bara bröd att äta.

Det är bättre att bo här, trots alla problem, än att genomlida kriget i Syrien.

MAMMA FRÅN SYRIEN, UNDER SAMTAL MED RÄDDA BARNEN,  
TRIPOLI, LIBANON



”

I min hjälpande hand ritade jag min bror eftersom han hjälper mig att slå tillbaka när jag blir attackerad av andra. Om du inte slår mig ger jag dig en blomma.

MUHAMMED, 6 ÅR, LIBANON

Många av de äldre ungdomarna pratar om den skriande bristen på utbildningsmöjligheter. Önskan att gå i skola är stor men många har svårt att få tillgång till utbildning på grund av ekonomiska begränsningar, språk och andra hinder. Flera av dem som går i skolan berättade om diskriminering och hur man som flykting riskerar kränkande särbehandling från lärarnas sida. En föräldrar berättade att de tagit sina barn ur skolan på grund av hur barnen blivit behandlade.

Insikten att det kan bli svårt att realisera sina drömmar i sin nuvarande situation gör att många pojkar som intervjuades pratade om att försöka ta sig till Europa. Flera av flickorna uttryckte sorg och saknad över sina äldre bröder som tidigare gjort den resan. En mamma i Tripoli, Libanon, pratade om sin 14-åriga son som "vill försöka skaffa ett falskt pass för att resa till Turkiet och sedan vidare till Europa eftersom livet här nästan är omöjligt med alla utgifter." Hennes familj kom till Libanon för hela fem år sedan och det är först i år som hennes barn har kunnat börja i skolan. De har missat fyra år av sin skolgång.

## **Konsekvenser av att vara utsatt för våld**

De samlade upplevelserna av att vara utsatt för väpnat våld, drivas på flykt, förlust av nära och kära samt ihållande stress som fattigdom och osäkerhet skapar, leder hos många barn till en mängd olika stressreaktioner. Personal och föräldrar som vi pratat med vittnar om nedstämdhet, ilska, hopplöshet, ångslan, stress och känslomässig smärta på grund av minnen från hemmet. Det finns även berättelser om rädsla, ångest (särskilt separationsångest) och mardrömmar. Personal vittnar också att barnen de möter drabbas av talstörningar, problem med hörseln eller synen och sängväntning på nätterna hos både barn och unga. Många ungdomar lider också av en känsla av förlorad identitet och hopplöshet inför framtiden. Personalen berättar om destruktiva beteenden som alkohol och droger och att även självskadebeteenden är vanligt bland de äldre ungdomarna. Personal berättar även om barn med självmordstankar, med ett fåtal fall av dokumenterade självmord hos barn på del platser.

Stressen barnen upplever visar sig alltså på många sätt. Föräldrar som intervjuades berättar om de olika beteendeförändringar som de märker hos sina barn. De berättar om små barn som gråter och skriker mer än vad som är normalt och hur barnen visar sin oro genom att klänga på sina föräldrar eller vårdnadshavare. Personal

vittnar om att många av de flickor de möter som lider av depression blir tillbakadragna och isolerade från andra, vilket förstärks av att många flickor inte får gå ut utan måste vara inomhus. Personal berättar också om oron de känner för utvecklingen hos många tonårspojkar som har börjat uppträda aggressivt - hur pojkar mobbar varandra, hamnar i bråk, använder fult språk och trotsar sina föräldrar och syskon.

Barnens traumatiska upplevelser hålls vid liv genom att vuxna runt dem ständigt pratar om konflikter, död, förstörelse och flykt. Att bli vittne till vuxnas vårdor och kval späder på barnens upplevelser. Både personal och barn uppger att många mammor är extremt nedstämda och uppvisar stressymptom. Det får en påverkan på mammornas förmåga att ta hand om sina barn på ett bra sätt, såväl känslomässigt som i den vardagliga uppfostran med alla de praktiska sysslor det innebär att ta hand om ett eller flera barn.

Föräldrar till barn som redan tidigare lidit av svåra mentala hälsoproblemen och neurologiska störningarna, som psykos, epilepsi och cerebral pares, berättar hur dessa förvärras av konflikten och bristen på behandlingar eller stöd i den nya miljön de lever i.

## **Skilda världar för pojkar och flickor**

Förutsättningarna för pojkar och flickor som växer upp som flyktingar i regionen skiljer sig dramatiskt åt. Flickorna tillbringar den mesta av sin tid i hemmet, delvis på grund av de rådande traditionerna men också på grund av att de löper en stor risk att utsättas för trakasserier och övergrepp när de rör sig ute i lägret eller området de bor. Pojkar kan röra sig friare och har mer social samvaro utanför hemmet, vilket innebär andra risker då miljön de rör sig i ofta är otrugg. De skilda förutsättningarna färgar naturligtvis den oro och de problem som flickor och pojkar gav uttryck för när de fick berätta om sina upplevelser.

Flickorna oroar sig över hushållet och sysslorna som de måste göra i hemmet. Även om de flesta flickor i studien sa att de tycker om att hjälpa sina mammor berättar de också om frustrationen över de extra arbetsbördor som de tvingas utföra. För flickor (och för vissa pojkar) vars föräldrar är döda, sjuka eller funktionsnedsatta måste barnen nu ta hand om sina syskon eller den förälder som behöver hjälp. Många flickor berättar liknande historier om de snabba förändringarna i deras liv, från att ha varit ett barn som leker i



”

Vi tillbringar hela dagen i våra tält. Vi hjälper våra mammor att städa och laga mat. På grund av pojkarnas trakasserier kan vi inte lämna tälten utan att någon följer med oss.

Vi måste alltid gå tillsammans med våra pappor eller bröder om vi ska någonstans, även om det bara är till butiken.

15-ÅRIG FLICKA, IRAK



skolan med sina vänner till att plötsligt börja leva som en ung mamma i en familj med enorma behov. Flickorna berättar hur de måste acceptera att familjens svåra ekonomiska situation gör att de kanske aldrig kommer att få gå i skolan igen, och att de i vissa fall kan bli bortgifta till en äldre man.

Det återkommande temat i pojkars berättelser kretsar kring våldet som de upplever varje dag. Slagsmål, att de själva får stryk eller ger andra stryk, är det största problem som pojkar (och vissa flickor) berättade om, särskilt i den grupp av pojkar vi pratade med i de urbana delarna av Tripoli, Libanon. Flyktningbarnen riskerar också att utsättas för våld just för att de är flyktingar och för att de bor i fattiga och våldsamma områden. I lägren i irakiska Kurdistan pratar pojkarna om ständigt och upprepad mobbning. Och på frågan om vem eller vad som hjälper dem med deras problem säger de flesta pojkar att det är en pappa, vän eller bror eftersom de kan hjälpa till att slå tillbaka.

Pojkarnas tidsfördriv är främst att spela fotboll och utöva andra sporter tillsammans med sina vänner. Att leka utomhus medför samtidigt en mängd risker som oroar dem, något som pojkarna i flyktinglägren i Irakiska Kurdistan särskilt vittnade om. De berättade om hur fotbollsplanerna är täckta av stenar och glas som orsakar olika skador. Pojkarna ritade teckningar av deras vänner som fallit ner i avloppshål i lägret medan de lekte, bilar som kör för fort och kör på barn och även om ormar och skorpioner.

Pojkarna berättar också om hur våldet till och med har blivit en del av leken när de är med vänner och syskon. I ett flyktingläger i irakiska Kurdistan ritade pojkarna teckningar av slagsmål på fotbollsplaner, av sig själva när de bråkar med sina systrar och vänner som slåss. När de diskuterade teckningarna pratade de om en ökande aggressivitet hos sig själva och sina vänner efter att de drivits på flykt. "Det är fler slagsmål nu i lägret än det var tidigare hemma. Folk är arga, vi vet inte varför." En pojke pratade om hur aggressiva fotbollsmatcherna är och "att det är inte så man spelar fotboll egentligen men här är det så."

Både pojkar och flickor uttrycker oro över ökad stress och ett ökat våld inom sina familjer. Möjligheterna för flyktingar att arbeta och tjäna pengar är ofta starkt begränsade vilket gör att många män blir sysslösa vilket skapar en frustration som inte sällan tas ut i våld. Många kan berätta om hemska fall av våld i den närmaste kretsen, som mot grannar och andra i lägret.

”

Om jag blundar tänker jag på mina kompisar, skolan och mina favoritplatser hemma: allt var bättre där än här.

De har förstört allt för oss. Jag vill bara gå i skolan för att lära mig ett yrke och börja jobba! Här har vi ingenting, bara ett tält som inte ens har el.

FIRAS, 16 ÅR, INTERNFLYKTING I IRAK



De fysiska levnadsförhållandena i tältlägren är riskfyllda och ofta farliga. Tälten och containrarna som används för boende är nästan obeboeliga under sommarmånaderna på grund av hettan. De elektriska installationerna i lägren är kaotiskt dragna och bristfälliga. Bara under tiden för intervjuerna för den här rapporten dog två barn under natten på grund av en elolycka i ett flyktingläger i irakiska Kurdistan.

Tonårspojkar och tonårsflickor, som är i ett skede av livet där sociala relationer med jämnåriga är av stor vikt, uttrycker störst sorg över att tvingas vara ifrån sina vänner hemifrån. Särskilt flickorna ritade och skrev gripande reflektioner över tomrummet i deras liv som skapats av separationen från deras bästa vänner. Detta märktes allra tydligast under intervjuerna med de mest nyanlända flyktingarna i irakiska Kurdistan. Förutom smärtan över att lämna vänner och familj, uttrycker många barn sorg över att tvingas lämna sina hem. När de ombads dela med sig av vad som gör dem glada och ledsna svarade de lite äldre tonåringarna med teckningar av hus och trädgårdar. När de minns dem blir det glada men förlusten av dem gör dem ledsna. "Lukten av den syriska jorden" framkallar lyckliga tankar hos ett barn. En flicka ritade floden där hon bodde och beskrev hur fridfull hon kände sig när hon tittade på båtarna från sitt hus. Det mesta av bildmaterialet som visade källor till lycka för både pojkar och flickor var dekorerat med färgglada blommor, palmer, fruktträd och stora skålar med frukt. En ung flicka på flykt i norra Irak skrev om sitt tillfälliga boende i ett flyktingläger: "Jag vill inte ha ert hem. Ta mig tillbaka till mitt hem." En liten flicka i Libanon drömde om sina många syskon som var på flykt på en annan plats.

## **Droger och alkohol bland pojkarna**

Stressen hos pojkar får även andra konsekvenser. Personal och barn uttrycker oro för det ökande bruket av alkohol och droger. Tonårsflickor pratar om hur trakasserierna blir värre när pojkarna dricker alkohol. "Deras föräldrar försöker säga åt dem att inte dricka men pojkarna säger att de inte har något annat att göra." Lärare som varit en del av studien säger att grupptricket är starkt och beskriver de många olika negativa influenserna som finns bland pojkarna, allt från att de blir övertalade att dricka alkohol och ta droger till att delta i olagliga aktiviteter.

## Framtidstro, trots allt

Att bibehålla en tro om en bättre framtid är oerhört viktigt för att klara av sorg och förluster. En av de mest utmärkande egenskaperna för barns återhämtningsförmåga är framtidshoppet. Pojkar och flickor i övre tonåren ombads under intervjuerna att dela med sig av drömmarna om sina framtida liv. Vad som stack ut är den gemensamma önskan att bli en vuxen människa som bidrar till sitt lands utveckling. Förutom att bli fotbollssproffs drömmer pojkarna om att bli läkare, pilot, yrkessoldat eller musiker. Flickor om att bli lärare eller läkare. Alla berättade om vännerna som viktiga källor för att finna styrka och stöd, särskilt de äldre ungdomarna. Tron spelar också en viktig roll i barns liv och i synnerhet pojkar refererade ofta till moskén som en plats att gå till för att få stöd.

”

Jag är allas vän. Jag älskar mina kompisar och att leka med dem. Jag är duktig i skolan och jag tycker om min lärare. Jag kan spela fotboll. Jag vill bli en intelligent person, en läkare som hjälper andra och mitt land.

RABIH, 14 ÅR, LIBANON



# Hurriyahs berättelse

En konsekvens av den svåra situationen för flyktingar i Libanon är att barnäktenskapen ökar. Familjer som drivits in i fattigdom efter de flytt från Syrien känner sig tvingade att gifta bort flickor de inte längre kan sörja för. Samtidigt är risken för våld och övergrepp mot flickor som är flyktingar så stor att familjer gifter bort sina döttrar för att skydda dem från den våldsamma miljön.

Hurriyah är 12 år gammal och flydde från Syrien till Libanon med sin familj för tre år sedan. Efter att en äldre pojke från trakten börjat trakassera henne känner hon sig inte längre trygg när hon ska gå till skolan, så Hurriyahs mamma eller syskon måste följa med henne varje dag. För att få pojken att tappa intresset måste hon nu bära långa och heltäckande kläder, något som hon inte är van vid. Hurriyahs pappa har försökt prata med pojkens familj som inte bryr sig om vad han säger. Under tiden har Hurriyah blivit allt mer förtvivlad.

– Vi kan inte ens berätta för polisen om trakasserierna, för som syriska flyktingar här har vi ingen makt. Jag gör ingenting. Jag tittar på TV, gråter och pratar med min mamma om det. Jag lägger mig klockan åtta varje kväll för det finns inget annat att göra, berättar Hurriyah.

Nu har hennes pappa sagt att han funderar på att gifta bort Hurriyah. Han ser det som en sista utväg att skydda henne från



trakasserierna, något som många andra flickor i samma situation har råkat ut för. Hurriyah mår dåligt över sin fars kontroll och alla begränsningar hon upplever på grund av situationen. Hon vill bara gå i skolan som vanligt och gå ut och umgås med sina kompisar.

Hurriyahs mamma Noor försöker desperat skydda sin dotter från att bli bortgift och bråkar dagligen med sin man om det. Noor hoppas att de ska hitta en utväg men hon är orolig för sin dotter som mår allt sämre. Den stora pressen på Hurriyah har lett till kraftig huvudvärk och en ständig rädsla för framtiden. Hon har till och med berättat för sin mamma att hon vill begå självmord genom att förgifta sig själv.

Noor berättar att hon och hennes man bara vill sitt barns bästa. Som stöd för att hindra att sin dotter blir bortgift har Noor gått med i en grupp där man pratar om hur man kan förebygga tidiga äktenskap. Gruppen som drivs av Rädda Barnen finns i området och där diskuterar deltagarna de risker som finns med barnäktenskap.

– Hurriyahs far och jag grälar varje dag över vår dotters framtid, vi lider verkligen på grund av det här. Jag har lärt mig mycket av Rädda Barnen om hur man kan undvika tidiga äktenskap och öka medvetenheten. Nu försöker jag få min man att följa men han är inte helt övertygad ännu, berättar Noor.

# Vad Rädda Barnen gör

## Barnvänliga platser

Rädda Barnen arbetar på olika sätt runt om i regionen med att stödja barn och familjer på flykt. En viktig del i arbetet är de barnvänliga platser dit barn kan komma för att leka, få en stunds vila och vara med sina vänner. Här finns personal som leder aktiviteter med barnen och ger struktur i en annars kaotisk tillvaro.

För många flickor som annars är mer socialt isolerade än pojkarna ger de barnvänliga platserna en möjlighet att möta vänner och umgås med kompisar. En 15-årig irakisk flyktingflicka sa under intervjuerna att “Vi älskar att komma till den barnvänliga platsen, vi känner oss fria här. Men vi får bara två timmar per dag, det är alldeles för lite! Och fredagarna och lördagarna, när platsen är stängd, känns så oändligt långa.”

För pojkarna, som har många andra platser där de kan träffas och utöva fritidsaktiviteter, är de barnvänliga platserna en plats som tillhandahåller en säkerhet som inte finns utanför. En ung pojke i norra Irak berättar att “om det inte fanns någon barnvänlig plats skulle vi bara driva omkring på gatan. Vi vill inte göra det för då skulle vi lära oss dåliga saker.” Och för de äldre tonårspojkarna utgör de olika aktiviteterna och programmen en sällsynt möjlighet att uttrycka sig själva och bygga upp sitt självförtroende. “Rädda Barnens aktiviteter är verkligen bra. Jag tycker dans och rollspel är kul. Jag tycker att fler pojkar borde delta.”

De barnvänliga platserna erbjuder barn psykosocialt stöd genom olika åtgärder och program. Programmen består av organiserade fritids- och utbildningsaktiviteter som har som syfte att stärka barnens och ungdomarnas återhämtningsförmåga. Genom de olika aktiviteterna tränar barnen problemlösning, övar på lagarbete och på att stärka de sociala relationerna till andra barn och vuxna. I en del barnvänliga platser finns också möjligheter till mer kvalificerad hjälp som lekterapi eller kognitiv beteendeterapi i grupp eller individuellt av psykologer, ibland tillsammans med socialarbetare. Psykosocialt stöd har också integrerats i en del skolor, bland annat via utbildning av lärare för att dessa ska kunna vidta rätt åtgärder för att hjälpa barn med psykosociala behov. Rädda Barnen tillhandahåller också terapeutiskt stöd genom



psykologer och socialarbetare på vissa skolor. Där kan psykologerna skriva remisser till specialisttjänster för barn som behöver extra stöd, såsom vård på grund av mentala hälsoproblem eller för barn som överlevt könsrelaterat våld. Rädda Barnen arbetar också, och samarbetar med andra organisationer, för att nå barn med funktionsnedsättningar - en grupp som ofta inte får det särskilda stöd de behöver i konfliktsituationer.

## **Att arbeta med hela familjen**

Att arbeta med föräldrar och vårdnadshavare för att kunna främja och stödja barnens psykosociala välbefinnande är viktigt. De flesta av Rädda Barnens program tillhandahåller stöd och rådgivning om föräldraskap, som hur man kan uppfostra sina barn utan åga. Programmen i Libanon, Egypten och Jordanien erbjuder gruppterapi, och i Jordanien även individuell terapi, som har som mål att stödja föräldrarna direkt i syfte att göra det möjligt för dem att ge sina barn ett bättre stöd. Även om mammorna är i stor majoritet bland deltagarna görs även insatser för att nå ut till papporna.

## **Fokus på tonåringar och unga vuxna**

Riktade strategier för tonåringar och unga vuxna är en viktig del av Rädda Barnens psykosociala stödprogram. Programmen inkluderar så kallade multiaktivitetscentrum för 13 till 24-åringar och populära studiecirklar där tonåringar kan lära sig praktiska hantverk som gör det lättare för dem att ta steget in i vuxenvärlden. Att engagera tonåringar på ett fullgott sätt är och förblir dock en utmaning.

## **Viktigt stödja alla utsatta barn**

Där det är möjligt inkluderar Rädda Barnens psykosociala program även lokalbefolkningen och andra flyktingar. Det är viktigt för att främja sammanhållningen i de samhällen där Rädda Barnen jobbar. Det kan dämpa fientliga attityder mot flyktingar

och bidrar till att utsatta barn och deras familjer från alla grupper får det stöd de behöver, oavsett bakgrund. Detta är särskilt viktigt i ett land som Libanon, som lidit av årtionden av konflikter och där spänningar mellan lokalbefolkning och flyktingar har ökat under senare år.

I Egypten har Rädda Barnen jobbat med ett så kallat samexistensprogram på de barnvänliga platserna i Kairo. Dessa centrum är öppna för syriska flyktingar, men även för sudanesiska flyktingar och den lokala egyptiska befolkningen och infördes som ett sätt att bygga relationer på. Det är ett sätt att minska fientligheterna mellan grupperna samt att öka förståelsen om varandra.

Alla Rädda Barnens program arbetar också med att skapa lokala strukturer för skydd av barn. Detta görs genom att främja och stödja lokala barnskyddskommittéer och genom att stärka våra partnerorganisationers och lokala aktörers kapacitet att tillhandahålla psykosocialt stöd. Fortbildning av sjukvårdspersonal, socialarbetare och lärare pågår också i vissa länder. Dessa ansträngningar är viktiga för att vi ska kunna säkerställa att barn också kommer att få stöd när den humanitära hjälpen inte längre finns på plats.

”

Jag har ritat ett sorgset barn för min bror dog.  
När jag är ledsen så ritar jag.”

11-ÅRIG FLICKA, INTERNFLYKTING I IRAK





Foldern är skriven av Malia Robinson,  
expert på barns trygghet och skydd,  
Mats Lignell var redaktör.  
Projektledare: Oskar Kollberg  
Projektgrupp: Mazen Haber och  
Henrik Halvardsson.  
Design: Mats Lignell / Unsaid

Foto: Dario Bosio / Metrography,  
omslag, sid 4, 17.  
Mats Lignell / Unsaid, sid 7, 13, 14, 21, 27.  
Nour Wahid / Save the Children, sid 23.  
Oskar Kullander, sid 3.  
Stefano Carini / Metrography, sid 19, 26.

Rädda Barnen stöttar barn och familjer på flykt och arbetar för att barnen ska bli lyssnade på och få sina rättigheter tillgodosedda. Rädda Barnen finns på plats i konfliktområdena och längs flyktvägarna och här i Sverige har våra lokalföreningar verksamheter för nyanlända barn och deras föräldrar. Rädda Barnen påverkar också politiker och andra beslutsfattare för att de ska ta beslut som är bra för barn.

I den här foldern berättar barn, som växer upp i krigets skugga, om sina liv. Om du eller din lokalförening vill bidra till att sprida kunskap om barnens villkor eller samla in pengar kan ni till exempel:

- Ordna en temakväll med en föreläsning utifrån rapporten Barndom i krigets skugga.
- Ställa upp en utställning om barn på flykt på ortens bibliotek eller annan offentlig lokal
- Samla in pengar till Rädda Barnen.
- Kombinera alltsammans och ordna en invigning/visning av utställningen med föredrag och insamling av pengar.

Kontakta något av Rädda Barnens regionkontor om du vill veta mer, låna utställningen om barn på flykt eller beställa en föreläsning.

Har du frågor om insamling är du välkommen att kontakta projektledaren för lokal insamling via Rädda Barnens växel, 08 – 698 90 00, eller läs om insamling på Rädda Barnens hemsida [rb.se](http://rb.se)

[infoost@rb.se](mailto:infoost@rb.se) [infonord@rb.se](mailto:infonord@rb.se), [infovast@rb.se](mailto:infovast@rb.se), [infosyd@rb.se](mailto:infosyd@rb.se)



**Rädda Barnen**

Besöksadress:  
Rädda Barnen  
Landsvägen 39, Sundbyberg

Postadress:  
Rädda Barnen  
107 88 Stockholm

Telefon: 08-698 90 00  
Mail: [kundservice@rb.se](mailto:kundservice@rb.se)